

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

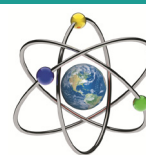
No7
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 306 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)

Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Umarova H. O'. – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Konvergent tahririyat mas'uliyati: Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonini yoritish tendensiyalari	16
Doniyorov Salim Musurmonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish.....	23
Nazarov Odil Omanqulovich	
"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o'rni	27
Abirova Umida Nazarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati	30
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li	
Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari	34
Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati	38
Salimova Dilmira Farxodovna	
Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar	41
Rajabov Asliddin Xolmirzayevich	
Favqulodda vaziyatlar yo'nalishi ta'limida muloqotning ahamiyati.....	44
Boltayev Baxtiyor Yunusovich	
Biologiya ta'limi va raqamli texnologiyalar	48
E. Po'latova	
Boshlang'ich ta'limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo'naltirishda stem yondashuvining ahamiyati ...	51
Egamova Ravshanoy Surobjonovna	
O'zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin?	
Innovatsion ta'lim yondashuvlari va samarali strategiyalar.....	55
G'ayniddinov Shayxislom Tolibjon o'g'li	
Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi	60
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Developing Student's Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons	63
Mavlonova Dildora Shuxrat qizi	
Bahrom Ro'zimuhammad she'rlarini o'qitishda integratsiya usulidan foydalanish	67
Nomozova Dilobar Suyun qizi	
Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar	72
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi	
3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories	75
Qayumov Jamshid Ma'rufjon o'g'li	
Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature	80
Ruzieva Maftuna	
Onlayn va gibril ta'lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari.....	85
Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna	
Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun "Metallar va ularning umumiy xususiyatlari" mavzusida)	88
Sharipova Hakima Shavkatovna	
Metacognition and Self-Regulated Learning	92
Turayeva Nazira Ibragimovna	
Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода	95
Меденцева Наталья Петровна	
Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari	100
Jonibekov Jasur Jonibekovich	

O'zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san'atning ajralmas qismi.....	105
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi	
Sharq va G'arbda tibbiyot fanlarining yaratilishi tarixi.....	108
Bakayev Najmiddin	
Didaktik o'yinlar bola faoliyatining asosiy vositasi sifatida.....	112
Egamova Madina Qobil qizi	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalarining konvergent-kreativ tafakkurini takomillashtirishning didaktik asoslari.....	116
Egamova Shukriya Amanovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida universal ta'lim faoliyatlari orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish imkoniyatlari	119
G'aybullayeva Nafisaxon Nosirjon qizi	
Matematika o'qitishning klassik metodlaridan zamonaviy usullarga o'tish	124
G'ofurov Jamoliddin Xusniddinovich	
Jahon miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	128
Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna, Mahmudova Zulfiya Homidovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning prognostik kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari.....	131
Ikromova Munisa Sheraliyevna	
Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini grafik ma'lumotlar asosida oshirishning didaktik asoslari	134
Jumanazarova Zuhra Qosimjonovna	
Sport va jismoniy tarbiya pedagogikasida innovatsion metodlar	138
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	141
Jumayeva Sarvinov Ilhombekovna	
Talabalarda nutqiy tarkibiy tuzilmalarni shakllantirish texnologiyasi	145
Kiyamova Maxbuba Sultanovna	
Innovatsion yondoshuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning amaliy jihatlarini	148
Mamadiyev Jamol	
Ingliz tili matnlarini o'rganishda 6-sinf o'quvchilarining grammatik kompetensiyasini oshirish va tatbiq qilishning samarali usullari.....	152
Sharipova Firuza Mehriddinovna	
Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish modeli	155
Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li	
Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – pedagogik muammo sifatida.....	159
Xallovkova Maksudaxon Ergashevna	
Altruistik xulq-atvorning shaxsiy va ijtimoiy determinantlari.....	162
Xatamova Ferangiz Ibodulloyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi	166
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna	
Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklari.....	170
Yodgorova Gulrux Farhodovna	
Совершенство методики формирования компетентности будущих студентов-искусствоведов в условиях цифрового образования.....	174
Юлдашев Эргаш Сабинович	
O'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati.....	177
Kudenov Temurbek Maxsetbaevich	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida hikoya janrini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida	180
Ergasheva Shoxida Nurmuxammadovna	
Ingliz tili darslarini interaktiv tashkil etishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va metodik yondashuvlar	185
Raxmatullayeva Barno Baxtiyor qizi	
The Effectiveness of Using Podcasts to Enhance Listening Comprehension and Vocabulary Acquisition in Secondary School English Classes	189
Meliboyev Zuxriddin Isroil ugli	

O'zbekiston tarixi darslarida pedagogik improvizatsiyani texnologiyalashtirish va raqamlashtirish imkoniyatlari	192
Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna	
Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning samaradorligi.....	196
Arslanova Umidaxon Komiljon qizi	
Baxtli pedagoglar sirlari yoki kasbdagi subyektiv farovonlik	201
Adilova Zulfiya Djavdatovna	
Ayollarning siyosiy faolligini oshirishda gender kvotalarining o'rni	204
Abdukaxorova O'g'iloy Isroiljon qizi	
The Content of Developing Students' Communicative Culture Through a Bilingual Approach	207
Abdukhaliyeva Feruzakhon Ulugbek kizi	
Maktabgacha yoshdagi nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar so'zlashuv nutqini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati.....	210
Abdullayeva Ugiloy Djurayevna	
Chet tili intellektual va kasbiy rivojlanish kaliti	214
Aripova Sayida Abdullaxatovna	
Raqamli etiket: zamonaviy ta'limda yangi madaniyat talabi	217
Rasuljon Atamuratov	
Raqamli xiyonat: zamonaviy munosabatlar va sodiqlik inqirozi.....	221
Azizova Shodiya Utkur qizi	
Badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlari	224
Mardiyeva Maxbuba Shavkatovna	
O'quvchilarda funksional savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturiy platformani pedagogik loyihalash.....	228
Obloqulov Sulaymon Maxmayusuf o'g'li	
Kurashchilar orasida jarohatlarning oldini olish: reabilitatsiya va profilaktik uslublar	232
Ochilova Sarvinoz Salim qizi	
Xalq og'zaki ijodi vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik-psixologik jihatlari	236
Oxunova Nozimaxon Mirzag'ulom qizi	
Loyiha asosidagi o'qitish orqali yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish usullari.....	239
Risvayeva Charos Zaydilla qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'yinlar vositasida o'rgatishga qaratilgan mashq va topshiriqlarning samaradorligi.....	242
Toshniyozova Dildora, Meliyeva Nargizaxon	
Bo'lajak o'qituvchilarni tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli	245
Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi	
Shaxs rivojlanishida pedagogika va psixologiyaning o'rni	248
Umirova Guldon Jamoliddin qizi	
Toshkent shahri havosi ifloslanishining sabablari va oldini olish choralari	251
Ungalov Akmal Navruzovich	
Sun'iy intellekt asosida tuzilgan interaktiv platformalar va ulardan foydalanuvchi tajribasi	254
Xabirova Zulfiya Anvarbekovna	
Talabalar ijtimoiy faollik indeksini rivojlantirishda tyutorlik faoliyatining o'rni va ahamiyati	257
Xamrakulov Jasurbek Muxammadjon o'g'li	
Hozirgi davr pedagogikasida sharqona ta'limning ahamiyati.....	260
Yuldasheva Mastura Islamovna	
Пословицы и поговорки как отражение картины мира	263
Алламбергенова Шахноза Садатдиновна	
Raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirishda mustaqil ta'limning o'rni	268
Abdumannopov Muhammadsahib Muhammadyusuf o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy-kreativ kompetensiyalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlar.....	272
Khadicha Mukhamadiyeva Karomatovna	

Zamonaviy didaktik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning analitik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish.....	277
Mo'minova Gulhayo Turg'unboy qizi	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari	280
O'rinova Nilufar Muhammadovna	
Aholi o'rtasida yoshlarning pedagogik intervensiyalar orqali ilmiy faolligini oshirish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish metodikasi.....	286
Raximov Xasanboy Kamoliddin o'g'li	
Buyuk ipak yo'li – yangi geosiyosiy va iqtisodiy aloqalarning tarixiy asosi sifatida.....	290
Tugalova Madina Erkin qizi	
Ilk maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiya.....	293
Umarova Muyassarxon A'zamjonovna	
Rus tilida o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari	297
Xanova Dilrabo	
Didactic Possibilities of Teaching English in Primary Schools Based on 3D Interactive Technologies	303
Kholiqova Lutfiya Umurzoqovna	

ILK MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA SENSOR TARBIYA

Umarova Muyassarxon A'zamjonovna

Farg'ona viloyati, Buvayda tumani,
2-sonli davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti oliy toifali tarbiyachisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ilk maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiyaning mohiyati, maqsadlari, uni amalga oshirish usullari, didaktik materiallar hamda zamonaviy texnologiyalar yordamida sezgi a'zolari faoliyatini rivojlantirish metodlari yoritilgan. Sensor tarbiyaning bola intellektual rivojlanishiga ta'siri ham atroflicha tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: sensor tarbiya; sezgi a'zolari; idrok; maktabgacha ta'lim; metodika; didaktik materiallar.

Abstract: This article explores the essence of sensory education in children of early preschool age, its objectives, implementation methods, and the use of didactic materials and modern technologies to develop the functioning of sensory organs. The article also provides a comprehensive analysis of the impact of sensory education on a child's intellectual development.

Key words: sensory education; sensory organs; perception; preschool education; methodology; didactic materials.

Аннотация: В данной статье раскрывается сущность сенсорного воспитания у детей младшего дошкольного возраста, его цели, методы реализации, а также использование дидактических материалов и современных технологий для развития деятельности органов чувств. Также подробно анализируется влияние сенсорного воспитания на интеллектуальное развитие ребёнка.

Ключевые слова: сенсорное воспитание; органы чувств; восприятие; дошкольное образование; методика; дидактические материалы.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimida bolaning har tomonlama rivojlanishi, ayniqsa sensor tarbiyasi, asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Sensor tarbiya – bu bolaning sezgi organlari orqali atrof-muhitni anglashi, rang, shakl, hajm, tovush, harorat kabi his-tuyg'ularni o'zlashtirishi va tafakkur jarayoniga o'tishi bosqichidir.¹ Ushbu jarayon bolaning psixofiziologik rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

Bugungi kunda bolalar maktabgacha yoshda jadal rivojlanish bosqichini boshdan kechirmoqda. Ayniqsa, 1–3 yoshgacha bo'lgan davrda bolaning sezgi organlari va psixofiziologik rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar, asosan, idrok, his qilish, sezish, tinglash va ko'rish orqali atrof-muhitni anglaydi. Shu bois sensor tarbiya aynan ilk maktabgacha yosh davridan boshlanishi zarur.

Sensor tarbiya – bu bolaning sezgi a'zolari (ko'z, quloq, burun, teri, til) orqali olgan ma'lumotlarini idrok qilish, farqlash va taqqoslash qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'limiy jarayondir.²

Bola tarbiyasining eng muhim davri – uning 5 yoshgacha bo'lgan davrda shakllanadigan tasavvurlari va aqliy yetilganligi bilan izohlanadi. Bu davrning ahamiyati olimlar tomonidan ilmiy asosda isbotlangan. Shuni inobatga olgan holda, maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy yuksalishi, fikriy bilish darajasi va tarbiyaviy munosabatlarga kirishishlari uchun aniq belgilangan me'yorlar asosida ish tashkil etilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Davlat va jamiyat kelajagi bevosita bog'liq bo'lgan muhim jarayon – bu bolalarni tarbiyalash masalasidir. Bugungi kunda ushbu yo'nalish davlat siyosati darajasiga ko'tarilib, bolalar tarbiyasiga jahon hamjamiyatida

¹ Abdullayeva Z., Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017. – 112 b.

² Norkulova D. "Sensor tarbiya asoslari", Maktabgacha ta'lim, 2021, №4. – 47 b.

belgilangan standartlar asosida jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Zero, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ilk maktabgacha yoshdagi bolalarning hissiy va jismoniy rivojlanishini uyg'unlashtirishga qaratilgan muhim tavsiyalar tarbiyachilarga taqdim etilmoqda.

Ushbu sohaning yetakchi olimlaridan biri – butun dunyoga mashhur italiyalik shifokor, pedagog va ta'lim islohotchisi Maria Montessori o'zining noyob Montessori pedagogik tizimi bilan bu borada alohida o'rin egallaydi. U tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor rivojlanishni ta'minlashda muhim amaliy vosita hisoblanadi.

Mazkur yo'nalishda O'zbekiston maktabgacha ta'lim sohasi vakillari tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlar orasida Dilbar Norqulovanning "Sensor tarbiya asoslari" nomli ilmiy maqolasi muhim manba sifatida e'tiborga loyiqdır. Maqolada ko'z, quloq, teri, til, burun kabi sezgi organlari faoliyatining uyg'un rivojlanishi bolaning aqliy va ruhiy kamoloti uchun zamin bo'lishi ta'kidlanadi. Muallif fikriga ko'ra, aynan 1–3 yosh oralig'i bola sensor faoliyatining eng faol bosqichidir. Ushbu davrda quyidagi omillarga alohida e'tibor qaratish zarur:

- atrof-muhitni anglash uchun real (moddiy) predmetlar bilan muloqot o'rnatish;
- bolaning e'tiborini jalb etuvchi tovushli, rangli va shaklli vositalardan foydalanish;
- individual yondashuv asosida mashg'ulotlarni tashkil etish.³

Bundan tashqari, M. Rasulovanning "Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan mashg'ulotlar" nomli risolasi ham maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining asosini ularning didaktik qobiliyatlari bilan ishlash tashkil etishi lozimligi ta'kidlanadi. Mazkur risolada aynan ushbu yo'nalishga alohida vaqt ajratilishi tavsiya etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ma'lumki, bolalarga xos tez o'zgaruvchanlik, beqarorlik, moslashuvchanlik va taqlidga moyillik ularning muhim psixologik xususiyatlaridan hisoblanadi. Shu bois ilk maktabgacha yoshdagi bolalarning sensor tarbiyasida Montessori metodikasi asosida quyidagilarga e'tibor qaratiladi:

1. **Bola – faol subyekt.** Ta'lim bola uchun emas, balki bola bilan birga olib boriladi. Ya'ni bolaning ehtiyojlari va qobiliyatlaridan kelib chiqib, ta'limning shakli va mazmuniga e'tibor qaratish lozim.
2. **Sensor rivojlanish – asos.** Bola atrof-muhitni sezgi organlari orqali idrok etadi. Shu sababli u tabiat, koinot va o'z tanasi haqidagi aniq ma'lumotlar bilan qurollantirilishi zarur. Zero, bolaning hissiy bilish jarayoni uning hayotiy ehtiyojlari bilan bog'liq bilimlarining asosi hisoblanadi.
3. **Maxsus muhit.** Bolaga moslashtirilgan, tartibli va didaktik materiallar bilan boyitilgan muhit yaratiladi. Boladagi imkoniyatlarni baholash vositasi sifatida qat'iy rejim emas, balki moslashuvchan sharoit ustuvor bo'lishi kerak. Bola ijodiy muhit bilan doimiy aloqada bo'lish orqali o'z dunyosini kashf etadi.
4. **O'z-o'zini nazorat qilish.** Bolaga erkin tanlov beriladi va u o'z harakatlarini mustaqil baholaydi. Bu jarayonda uning kuzatuvchanlik xususiyatini inobatga olib, tarbiyachidan qat'iy xolislik talab etiladi.
5. **Pedagog – yo'lboshchi.** Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachi bola faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri aralashmaydi, balki kuzatadi va yo'naltiradi. Bolaning ijodiy faolligini rag'batlantirish orqali unda jamiyatga moslashuvchanlik va boshqaruvchanlik qobiliyati rivojlanadi.

Bugungi kunda 3 yoshdan boshlab bolalarga mo'ljallangan minglab Montessori maktablari butun dunyo bo'ylab faoliyat yuritmoqda.

Tarbiya pedagogikasida Montessori tizimi quyidagi afzalliklari bilan ajralib turadi:

- bolaning qobiliyatlarini erta aniqlash va rivojlantirish imkonini beradi;
- sensor tarbiyani chuqur o'rgangan ilk metodistlardan biri hisoblanadi;
- faoliyatga asoslangan o'qitish tamoyilini joriy etgan;
- ko'plab zamonaviy ta'lim texnologiyalariga asos bo'lgan.⁴

3 Norkulova D. "Sensor tarbiya asoslari", Maktabgacha ta'lim jurnali, 2021-yil, №4. – 45 b..

4 <https://www.gazeta.uz/oz/2023/03/12/montessori/>

TAHLIL VA NATIJALAR

Sensor tarbiyaning maqsadi va vazifalari

Ilk maktabgacha yosh (1–3 yosh) davrida bolaning idrok etish qobiliyati hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Shu sababli bu davrda sezgi a'zolarini rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Sensor tarbiyaning asosiy maqsadi – bola ongida atrofdagi predmetlar va hodisalar haqidagi sezgi asosidagi obrazlarni shakllantirish, ularni farqlash va solishtirish orqali idrokni rivojlantirishdan iborat.

Sensor tarbiyaning asosiy vazifalari:

bolalarda sezgi organlari faoliyatini rivojlantirish;

rang, tovush, shakl, hajm, harorat, ta'm va hidlarni farqlash malakalarini shakllantirish;

idrok jarayonini faollashtirish;

sensor obrazlarni eslab qolish va taqqoslash qobiliyatini rivojlantirish.

Ilk maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor rivojlanish bosqichlari

Sensor rivojlanish quyidagi bosqichlarda namoyon bo'ladi:

- **1–1,5 yosh** – reflektor harakatlar, qattiq–yumshoq va issiq–sovuqqa sezgirlik;
- **1,5–2 yosh** – rang va shakllarni ajratish, tovushlarga e'tibor qaratish;
- **2–3 yosh** – predmetlarning o'xshashligi va farqliligini anglash, sensor xotira shakllanishi.⁵

Sensor tarbiyaning tarbiyaviy vositalari

Ilk maktabgacha yoshdagi bolalarning sensor tarbiyasida quyidagi vositalardan foydalaniladi:

- turli rang va shakldagi kubiklar orqali geometrik tasavvurlarni rivojlantirish;
- sensor kartochkalar;
- tovushli va fakturali o'yinchoqlar;
- Montessori materiallari: sensor panellar, "sokin–shovqin" qutilari va boshqa vositalar.⁶

Montessori pedagogikasida sensor rivojlanish ustuvor metodik yo'nalishlardan biridir. Uning fikricha, bola dunyoni o'z tajribasi orqali anglaydi.

Sensor tarbiyaning pedagogik mohiyati

Sensor rivojlanish bo'yicha quyidagi metodik yondashuvlar qo'llaniladi:

1. **Kuzatish.** Tarbiyachi bola faoliyatini kuzatadi, qiziqishiga mos o'yinlar tavsiya qiladi hamda individual iqtidorini rivojlantirishga xizmat qiladi.
2. **Tashkillashtirilgan o'yinlar.** Maxsus didaktik o'yinlar orqali sezgi organlari faollashtirilib, jismoniy qobiliyatlar aqliy salohiyat bilan uyg'unlashtiriladi.
3. **Erkin faoliyat.** Bolaning mustaqil ravishda atrofni o'rganishiga sharoit yaratiladi. Bu esa bolada ijodiy erkinlikni rivojlantiradi.⁷

Sensor tarbiya davomida bolalar ranglarni farqlash, tovushlarni eshitib ajratish, shakllarni solishtirish kabi mashqlarni bajara boshlaydi. Bu esa keyingi intellektual rivojlanish uchun mustahkam asos bo'ladi.

Zamonaviy pedagogika mohiyati – maktabgacha ta'limdan boshlanadigan tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etishdir. Bu jarayonda sensor tarbiya usullari alohida ahamiyatga ega. Tavsiya etiladigan metodik vositalar quyidagilardan iborat:

- didaktik o'yinlar va materiallar;
- turli rang va fakturadagi kubiklar, piramidalar, sensor panellar, shaklli mozaikalar;
- tovushli o'yinchoqlar: zangroq, charxpalak, rangli soatlar;

Montessori materiallari: "sensor qutilar", "past–shovqinli idishlar", "xushbo'y idishlar" va bolaga ta'sir qiluvchi boshqa predmetlar.⁸

5 Khasanova G. Didaktik o'yinlar orqali tarbiya. – Toshkent: TDPU, 2019. – 78 b.

6 Norkulova D. "Sensor tarbiya asoslari", Maktabgacha ta'lim, 2021, №4. – 46 b.

7 Montessori M. Bola sirini kashf etish. – Toshkent: Sharq, 2019. – 119 b.

8 Montessori M. Bola sirini kashf etish. – Toshkent: Sharq, 2019. – 127 b.

Metodik tavsiyalar

Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda quyidagi metodik tavsiyalar beriladi:

1. **Kuzatish metodi.** Tarbiyachi bolaning his-tuyg'ularini kuzatib, unga individual faoliyatlarni tavsiya etadi.
2. **Solishtirish metodi.** Bir xil shakl yoki rangdagi o'yinchoqlarni ajratish orqali o'rgatish. Bunda rangli qog'ozlar va ularning shakllari tasvirlangan bo'laklar ham qo'llaniladi.
3. **Qiyoslash va tasniflash.** O'xshash va farqli predmetlarni ajratish. Bu jarayonda mevalar, buyumlar yoki kasbiy ish qurollari asosida ajratish tavsiya etiladi.⁹

Sensor tarbiya bolaning aqliy salohiyatini rivojlantirishda muhim poydevor vazifasini bajaradi. Chunki sensor qobiliyatlar rivojlangani sari bolaning tafakkuri, nutqi, xotirasi va diqqatining shakllanishi tezlashadi. Bola ko'proq tinglab, kuzatib, solishtirib, tahlil va sintez qilgan sari uning fikrlash qobiliyati ortadi.¹⁰

Piaget nazariyasiga ko'ra, bola dastlab sensor–motor bosqich orqali rivojlanadi va aynan shu bosqichda idrok, tafakkur va ongning asoslari shakllanadi.¹¹

Zamonaviy pedagogika – bu zamonaviy bolani tarbiyalashga mos yondashuvni anglatadi. Shu bilan birga, bola intellektini rivojlantirishda tajribada sinovdan o'tgan va ilmiy asoslangan metodlardan foydalanish tavsiya etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ilk maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiya ularning hayotiy tajriba orttirishida muhim o'rin egallaydi. Sensor organlarning rivojlanishi nafaqat bolaning his qilish, balki tafakkur, e'tibor, xotira va nutq faoliyatining ham shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagoglar tomonidan sensor tarbiyaga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan zamonda intellektual salohiyatga ega bolalarni tarbiyalashda ilg'or metodik yondashuvlar va amaliy tajribaga asoslangan uslublardan foydalanish bugungi kun ta'lim-tarbiya jarayonining ajralmas qismidir. Sensor tarbiya orqali bola atrof-muhitni anglaydi, tafakkuri kengayadi va ijtimoiy muhitga moslashadi.

Kelajak egalari bo'lgan bolalar tarbiyasida tarbiyachining maxsus bilim, malaka va ko'nikmalari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, yuqorida keltirilgan metodik tavsiyalarni amaliyotga joriy etish muhim bo'lib, ular maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva Z. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2017. – 112 b.
2. Islomov B. Bolalar pedagogikasi va metodikasi. – Toshkent: Ilm, 2018. – 136 b.
3. Xasanova G. Didaktik o'yinlar orqali tarbiya. – Toshkent: TDP, 2019. – 78 b.
4. Montessori M. Bola sirini kashf etish. – Toshkent: Sharq, 2019. – 187 b.
5. Norkulova D. "Sensor tarbiya asoslari", Maktabgacha ta'lim, 2021, №4. – B. 45–49.
6. Piaget J. Child's Conception of the World. – Routledge, 2007. – 258 p.
7. Rasulova M. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan mashg'ulotlar. – Samarqand, 2020. – 102 b.
8. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/03/12/montessori/>

⁹ Rasulova M. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan mashg'ulotlar. – Samarqand, 2020. – 102 b

¹⁰ Islomov B. Bolalar pedagogikasi va metodikasi. – Toshkent: Ilm, 2018. – 134 b

¹¹ Piaget J. Child's Conception of the World. – Routledge, 2007. – 258 p.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.